

George Hendrik Breitner in Amsterdam

Zelfportret, ca. 1887
Olieverf op doek,
195 x 99 cm
Stedelijk Museum,
Amsterdam

George Hendrik
Breitner
in Amsterdam

J.F. Heijbroek
Erik Schmitz

Uitgeverij THOTH Bussum

Twee vrouwen
Zwart krijt, 454 × 299 mm
Museum Boijmans Van
Beuningen, Rotterdam

Inhoud

Voorwoord

Biografische notities

Breitners Amsterdam in de jaren 1886-1923 — 00

Met Breitner de stad in

Van Rokin tot Prinseneiland — 00

1 De Dam — 00

Bij dag en nacht, 1893-1901

2 Winkelstraten — 00

Kalverstraat en Nieuwendijk, ca. 1893-1896

3 Damrak — 00

Rondom een oude binnenhaven, ca. 1890-1910

4 Oudezijds Achterburgwal — 00

In schets en foto, 1894-1898

5 Oudeschans — 00

Rond de Montelbaanstoren, 1887

6 Oosterpark in aanleg — 00

....., 1887-1892

7 Café en restaurants — 00

Van ‘De Bischof tot Die Poort’, ca. 1890-1905

8 Rokin — 00

Vanuit en bij Art et Amicitiae, 1887-1912

9 Het gat in de Nieuwendijk — 00

De bouwput Grand Bazar de la Bourse, 1903

10 Sint-Agnietenstraat — 00

De uitbreiding van het stadhuis, 1903

11 Nieuwezijds Voorburgwal/hoek Wijdesteeg — 00

De bouwplaats voor een nieuw kantoorpand, 1905-1906

12 Paleisstraat — 00

De brug over de Singel (bij de Paleisstraat), 1895-1898

13 Raadhuisstraat — 00

De bouwput voor een nieuwe winkelgalerij, 1898

14 Regen en wind — 00

‘Drie leelijke wijven’ op een brug over de
Prinsengracht, 1891-1892

15 In de Jordaan — 00

In de omgeving van de Lauriergracht, 1893-1919

16 Keizersgracht/hoek Reguliersgracht — 00

Een grachtfragment met drie boogbruggen, 1896

17 Schilder van het volk — 00

Modellen van de straat

18 Haarlemmerpoort — 00

Stegen, grachten en pleinen, 1900-1905

19 Hartjesdag — 00

De derde maandag in augustus, 1897

20 Westelijke eilanden — 00

In en rondom het atelier op het Prinseneiland

21 Van Diemenstraat — 00

Heiwerkzaamheeden voor een havenpakhuis, 1897

22 Oud-West — 00

Nieuwbouw aan de rand van de stad, 1899-1900

23 Oud-Zuid — 00

Het ontstaan van de Van Breestraat, 1899

Schildersbenodigdheden — 00

Kunsthandel — 00

Ateliernalatenschap — 00

Noten — 00

Getuigschriften — 00

Bibliografie — 00

Woonhuizen en ateliers — 00

Personen- en topografisch register — 00

Omstreeks 1882 kwam George Hendrik Breitner voor het eerst naar het Rijksmuseum en raakte daar onder de indruk van het ‘blauwe vrouwtje van Van der Meer’ (*Brieflezende vrouw* van Johannes Vermeer) uit de collectie Van der Hoop. Sindsdien heeft hij het museum regelmatig bezocht en raakte hij, toen hij zich in 1886 in Amsterdam had gevestigd, steeds meer betrokken bij die instelling. In dat jaar kocht het Rijk het schilderij *De Gele Ridders*, ook wel *In 't duin* genoemd op de Tentoonstelling van Kunstwerken van Levende Meesters, gehouden in Arti et Amicitiae aan het Rokin. Uitgebeeld is een aanstormende groep cavaleristen met rechts voorop de commandant en achter hem steeds een ruiter te paard, die een onbereden paard met zich meevoert. Op een van de schetsboekbladen is de voorstudie te vinden voor dit schilderij. Het doek

Schets voor *De Gele Ridders*, 1885
Zwart krijt, 192 × 115 mm
Rijksmuseum Amsterdam

De gele Ridders / *In 't duin*, 1885-1886
Olieverf op doek, 115 × 77,5 cm
Rijksmuseum Amsterdam

werd voor het respectabele bedrag van f 500,- van de 29-jarige kunstenaar gekocht. Breitner heeft steeds een warme band met het Rijksmuseum gehad. Hij had zitting in de commissie die adviseerde over de belichting – van boven of van opzij – van *De Nachtwacht* en nam deel aan allerlei festiviteiten rond Rembrandt. Daardoor kwam hij nogal eens voor op spotprenten die betrekking hebben op die gebeurtenissen. Na Breitners dood in 1923 slaagde het Rijksmuseum erin 84 schetsboeken van de kunstenaar met steun van de Vereniging Rembrandt op de veiling, waar een deel van zijn ateliernalatenschap onder de hamer kwam, aan te kopen. Ook zijn weduwe, Marie Breitner-Jordan, die haar man ruim twintig jaar overleefde, heeft

het museum na haar dood in 1948 royaal bedacht. Geadviseerd door de latere hoofddirecteur Arthur van Schendel, auteur van het boek over Breitner uit de Palet-reeks, heeft zij het belangrijkste deel van de toen nog in haar bezit zijnde ateliernalatenschap aan het Rijksmuseum gelegateerd. Daartoe behoren 40 affe en onvoltooide schilderijen, 33 schetsboekjes, enkele honderden losse tekeningen en schetsen en zo'n 65 foto's. Hieronder bevindt zich een groep vergrotingen die hij nogal eens gebruikte bij het opzetten van zijn schilderijen, maar waarvan een aantal kunstwerken op zich zijn. De Breitnercollectie van het Stadsarchief Amsterdam is veel bescheidener van omvang. Enkele aquarellen en krijttekeningen zijn in de loop der jaren afzonderlijk verworven. In 1977 kon in één keer een groep van tien omtrektekeningen op doorschijnend pa-

Handboogstraat 23 (gedeeltelijk), 21-9 (v.r.n.l.), voor mei 1897
Ontwikkelgelatinezilverdruk, 304 × 397 mm
Rijksmuseum Amsterdam

J.C. Braakensiek, *De bijzetting van de 'Nachtwacht' in het Mausoleum na afloop van de Rembrandttentoonstelling*. Rechts vooraan G.H. Breitner met lauwerkrans. Spotprent in *De Amsterdammer* 9 oktober 1898. Rijksmuseum Amsterdam

Rijksmuseum tonen ze de kunstenaar ook als getalenteerd fotograaf. De vondst was voor het toenmalige Gemeentearchief aanleiding tot een tentoonstelling en een boek in 1997.

Naast deze werken van Breitner zelf herbergt het Stadsarchief een schat aan archivalische bronnen waarin de kunstenaar figureert. In overheidsarchieven zijn allerlei officiële gegevens over Breitner te vinden, zoals woon- en werkadressen, zijn huwelijk, zijn overlijden, het bouwdoossier voor zijn atelier op het Prinseneiland, informatie over zijn vrouw Marie Jordan en haar zuster, over zijn model Geesje Kwak en zo meer. We komen de kunstenaar verder onder meer tegen in de archieven van het Burgerweeshuis en van de Vereniging tot het Vormen van eene Openbare Verzameling Hedendaagsche Kunst te Amsterdam. In dit laatste archief kwamen bij het onderzoek voor dit boek en de tentoonstelling tot nu toe niet eerder gepubliceerde eigenhandige brieven van Breitner zelf te voorschijn.

De afgelopen twee jaar werden in het Rijksmuseum 117 schetsboeken van George Hendrik Breitner bladzijde voor bladzijde beschreven en gedigitaliseerd. Met dit door Stichting Metamorfoze financieel gesubsidieerde project kwamen veel tot nu toe onbekende gegevens over leven en werk van de kunstenaar aan het licht. Zijn werkzaamheden in de binnenstad, rond zijn atelier op het Prinseneiland en op de bouwlocaties in de nieuwbouwwijken krijgen ineens veel meer reliëf. Vluchtige schetsen en korte notities geven ons een blik op Breitners Amsterdam van rond 1900, een stad in verandering. Breitner maakte naam als de Rotterdamse schilder van Amsterdamse stadsgezichten.

Door de welwillende medewerking van jhr. J. Six kregen de auteurs inzage in de Breitner-brieven gericht aan jhr. Jan Six. Ook

Arti et Amicitiae gaf ons inzage in haar archief. Verder werden geraadpleegd de tekeningen- en schilderijencollecties van Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam, het Groninger Museum, het Kröller-Müller Museum in Otterlo, Teylers Museum in Haarlem, het Gemeentemuseum in Den Haag, het Jan Cunen Museum in Oss, het Amsterdam Museum, het Stedelijk Museum in Amsterdam, het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen, het Witsenhuis in Amsterdam, het Singer Museum in Laren en de Nederlandsche Bank in Amsterdam. Hetzelfde geldt voor de collectie tekeningen en foto's van het prentenkabinet van de Universiteit van Leiden, thans onderdeel van de Universiteitsbibliotheek en het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie.

De afdeling Beeld van het Rijksmuseum en PK Online waren steeds bereid om afbeeldingen te leveren van binnen en buiten de muren van het museum. Zeer veel dank gaat uit naar Cécile van der Harten en Manon van der Mullen. Bas Nederveen was steeds gewillig werk materiaal beschikbaar te stellen. Ivo Bouwman en Jolanda van Voorst van Beest van de Van Voorst van Beest Gallery, beiden in Den Haag en Job Ubbens van Christie's Amsterdam waren zeer behulpzaam bij het opsporen van diverse werken van Breitner en stelden bovendien afbeeldingen beschikbaar.

Voorts gaat veel dank uit voor hun steun en medewerking naar: Eric Dix, Bert Gerlagh, Hans van der Harst, Marjan van Heeteren, Henrike Hövelmann, Geert Jan Koot, Toos van Kooten, Michel van Laar, Celeste Langendijk, Ad Leerintveld, Bianca du Mortier, Bas Mühren, David Mulder, Lotje Pasteuning, Sandra Plukker, Robert-Jan te Rijdt, Ton van Rijn, Jef Schaeps, Corinna van Schendel, Marja Stijkel, Dingenus van de Vrie en Karlijn van der Wijk.

Een bijzonder woord van dank aan Miekie Donner die, vaak op ongezette tijden, met enthousiasme heeft gewerkt aan de tekstverwerking en het persklaar maken van het uitdijende manuscript en die bovendien het personen- en topografische register verzorgde. Veel waardering hebben we voor de vormgever, Ronald Boiten. Aan de inspirerende en voortvarende aansporingen van tekst- en beeldredacteur Marja Jager en uitgever Kees van den Hoek danken we het stipte verschijnen van *Breitner in Amsterdam*.

Deze uitgave is mogelijk gemaakt door de royale financiële steun van de Stichting Pieter Haverkorn van Rijsewijk, de Stichting Charema Fonds voor Geschiedenis en Kunst, de Stichting De Gijse-laar-Hintzenfonds, de M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting en door een donatie uit een particulier fonds.

Wim Pijbes
Ellen Fleurbaay

I Biografische notities

Breitners Amsterdam in de jaren 1886-1923

Paspoort van G.H. Breitner uit 1922
Particuliere collectie
(in langdurig bruikleen Rijksmuseum Amsterdam)

G.H. Breitner aan het werk in zijn atelier, 1889
Foto, 108 x 90 mm
Rijksmuseum Amsterdam